कक्षा १०मा कथा शिक्षण गर्दा अपनाइएका शिक्षण विधिहरूको अध्ययन

शोधार्थी

विष्णुकुमारी राई

एम.एड. दोस्रो वर्ष

परीक्षा रोल नं. : २१४००१०/२०७१

त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-२१४-१५१-२००२

शैक्षिकवर्ष : २०६७/०६८

शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गत सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, शिक्षाशास्त्र सङ्काय,

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड.)

दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको

प्रयोजनकालागि

प्रस्तुत

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

कोसीहरैचा, मोरङ

२०७२/२०१६

कक्षा १०मा कथा शिक्षण गर्दा अपनाइएका शिक्षण विधिहरूको अध्ययन विष्णुकुमारी राई २०७२/२०१६

कक्षा १० मा कथा शिक्षण गर्दा अपनाइएका शिक्षण विधिहरूको अध्ययन

शोधार्थी

विष्णुकुमारी राई

एम.एड. दोस्रो वर्ष

परीक्षा रोल नं. : २१४००१०/२०७१

त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-२१४-१५१-२००२

शैक्षिक वर्ष : २०६७/०६८

शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गत सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, शिक्षाशास्त्र सङ्काय,

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड.)

दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको

प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

कोसीहरैचा, मोरङ

२०७२/२०१६

प्रतिबद्धता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको नेपा.शि. ५९८ को प्रयोजनका लागि प्रस्तुत ‘कक्षा १० मा कथा शिक्षण गर्दा अपनाइएका शिक्षण विधिहरूको अध्ययन’ शीर्षकको शोधपत्र प्रतिवेदन अर्को प्रयोजनको लागि कही कतै पेश नगरेको र अनुसन्धान कार्य अत्यन्त मौलिक रहेको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

....

बिष्णुकुमारी राई

एम.एड. दोस्रो वर्ष

नेपाली भाषा शिक्षण विभाग

मिति : २०७२/११/०५

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत सुकुना बहुमुखी क्याम्पस नेपाली शिक्षा विभागका स्नातकोत्तर तहका छात्रा विष्णुकुमारी राईले कक्षा १० मा कथा शिक्षण गर्दा अपनाइएका शिक्षण विधिहरूको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा कडा परिश्रमका साथ तयार पार्नुभएको हो, उहाँको शोधपत्रप्रति म सन्तुष्ट छु र उचित मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७२/११/०६

....

शोधनिर्देशक

शिक्षण सहायक
दीपक गौतम
सुकुना बहुमुखी क्याम्पस,
कोसीहरैँचा मोरङ
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

कृतज्ञता

प्रस्तुत शोधपत्र मोरङ बेलबारी नगरपालिका अवस्थित कक्षा १० मा नेपाली कथा शिक्षण गर्दा अपनाइएका शिक्षण विधिहरूको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मेरा आदणीय गुरु दीपक गौतमको प्राज्ञिक निर्देशनमा मैले तयार पारेकी हुँ। आफ्नो महत्त्वपूर्ण समय प्रदान गरी शोधपत्रलाई परिष्कार र परिर्माजन गरिदिनु भएकोमा म उहाँप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

नेपाली भाषा शिक्षण विभागका विभागीय प्रमुख आदणीय गुरु अमृतप्रसाद आचार्य, श्री मेघनारायण श्रेष्ठ, श्री प्रमेप्रसाद भट्टराई र क्याम्पस प्रमुख श्री पितकुमार श्रेष्ठप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयारी सन्दर्भमा सामग्रीहरू सङ्कलन तथा लेखन कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने मेरा मित्रजनहरू तथा आवश्यक सरसल्लाह सुझाव साथै लेखनकार्यलाई गतिशीलता प्रदान गर्नुहुने मित्र अमृता गुरुङ्प्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

विद्यालय उपलब्ध गराइदिनु हुने प्रतिनिधि नमुना विद्यालयका प्रधानाध्यापक ज्यूहरू, सामग्री सङ्कलनका क्रममा आफ्नो अमूल्य समय दिई कक्षा अवलोकनमा सहयोग गर्नुहुने शिक्षकहरू श्री केशव भट्टराई, श्री तुलराम चौधरी, श्रीमती सरस्वती रेग्मी, श्रीमती उर्मिला राई, श्री उमानाथ भट्टराई, श्री ऋषिराम धिताल, श्री जगतप्रसाद बास्तोला र श्रीमती रेखा सुवेदी तथा प्रश्नावलीमा संलग्न शिक्षकहरू लगायत विषय-विज्ञहरू, प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सहयोग पुऱ्याउने मित्रहरू, कम्प्युटर टङ्कन गरी सहयोग पुऱ्याउने टिना कम्प्युटर इन्स्टिच्युट, खोर्सानेका प्रोपाइटर श्री यज्ञमणि निरौलाप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

पूजनीय मेरा पिता मैंतबहादुर राई र माता लछीकुमारी राई तथा मेरा स-परिवार प्रति हृदय देखि नै आभार प्रकट गर्दछु ।

शोधसार

बेलबारी नगरपालिकामा अवस्थित विद्यालयहरूले कक्षा १० मा नेपाली कथा शिक्षण गर्दा अपनाइएका शिक्षण विधिहरूको अध्ययन शीर्षकमा प्रस्तुत शोधपत्र, त्रि.वि. शिक्षाशास्त्र सङ्काय, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस स्नातकोत्तर तह, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत एम.एड. दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्याशका प्रयोजनका लागि तयार पारिएको हो ।

सम्बन्धित विद्यालयहरूमा कक्षा १० मा नेपाली कथा शिक्षण गर्दा अपनाइएका शिक्षण विधिहरूको पहिचान गर्न, शोधकार्यको निश्चित उद्देश्य प्राप्तिका लागि गरिने भएकाले यस अध्ययन कार्यलाई क्षेत्र र सीमाभित्र रहेर अध्ययन गर्न, शोधकार्य मोरङ बेलबारी नगरपालिकामा अवस्थित विद्यालयहरूले कक्षा १० मा कथा शिक्षण गर्दा शिक्षकहरूद्वारा अपनाइएका विधिहरूमा सीमित रही अध्ययन गर्न, यो अध्ययनमा नमुनाको रूपमा सरकारी ४ र निजी ४ वटा गरी जम्मा ८ वटा विद्यालयलाई लिइएको छ । शिक्षक प्रश्नावली फाराम र कक्षा अवलोकन फाराम प्रकियामा सीमित रही अध्ययन गरिएको छ ।

अध्ययनको पृष्ठभूमि, समस्याको कथन, अध्ययनका उद्देश्यहरू, अनुसन्धानात्मक प्रश्नहरू, अध्ययनको महत्त्व, अध्ययनको परिसीमालाई उल्लेख गरिएको छ । सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरावलोकन, सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन, अध्ययनका लागि पुनरावलोकनको उपादेयता, सैद्धान्तिक/अवधारणात्मक ढाँचाहरूलाई प्रस्तुत गरिएको छ । अध्ययनको ढाँचा र विधि, जनसङ्ख्या नमुना र नमुना छनोट रणनीति, अध्ययनको क्षेत्र, तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन र तरिका, तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया, शिक्षक प्रश्नावली फाराम, कक्षा अवलोकन, फाराम, तथ्याङ्क व्याख्या र विश्लेषण प्रक्रिया समेत प्रस्तुत गरिएको छ । यस अध्यायमा प्राप्त नतिजाको व्याख्या एवम् विश्लेषण गरी विभिन्न विद्यालयहरूमा अपनाइएका शिक्षण विधि, कक्षा अवलोकन फाराम, शिक्षक प्रश्नावली फारामको उल्लेख गरिएको छ ।यस अध्यायमा सम्पूर्ण निष्कर्ष र सुझावहरू उल्लेख गरिएको छ ।

विषयसूची

घोषण (प्रतिबद्‌धता)

सिफारिस पत्र

स्वीकृति पत्र

शोधसार

कृतज्ञता

तालिका सूची

चित्र सूची

सङ्क्षिप्त शब्दहरूको पूरा रूप

अध्याय एक : परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि १

१.२ समस्याको कथन २

१.३ अध्ययनका उद्‌देश्यहरू ३

१.४ अनुसन्धानात्मक प्रश्नहरू ३

१.५ अध्ययनको महत्त्व ३

१.६ अध्ययनको परिसीमा ४

अध्याय दुई : सम्बन्धित साहित्यकोछ्राच पुनरावलोकन र अवधारणात्मक ढाँचा

२.१ सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरावलोकन ५

२.२ सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन ६

२.३ अध्ययनका लागि पुनरावलोकनको उपादेयता ११

२.४ सैद्धान्तिक/अवधारणात्मक ढाँचा ११

अध्याय तीन : अध्ययनको विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययनको ढाँचा र विधि १२

३.२ जनसङ्ख्या नमुना र नमुना छनोट रणनीति १२

३.३ अध्ययनको क्षेत्र १३

३.४ तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन र तरिका १४

३.५ तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया १४

३.६ तथ्याङ्क व्याख्या र विश्लेषण प्रक्रिया १४

अध्याय चार : व्याख्या तथा विश्लेषण

४.१ नतिजाको व्याख्या र विश्लेषण १५

४.२ कक्षा अवलोकन फारामको नतिजा १७

४.३ कक्षा अवलोकन क्रममा सरकारी विद्यालयको नतिजा २२

४.४ कक्षा अवलोकन क्रममा निजी विद्यालयको नतिजा २८

४.५ कथा शिक्षण विधिहरूका सन्दर्भमा सरकारी र निजी विद्यालयको तुलना ३३

४.६ शिक्षक प्रश्नावलीको नतिजा ३५

४.७ कक्षा अवलोकन र शिक्षक प्रश्नावली फारामको नतिजा ४३

४.८ कक्षा शिक्षणका विधिहरूको प्राप्ताङ्कको औसत नतिजा ४६

४.९ कक्षा शिक्षणका क्रममा प्रयोग गरिएका, अनिर्णित र प्रयोग नगरिएका विधिहरू ४७

अध्याय पाँच : निष्कर्ष र सुझावहरू

५.१ निष्कर्ष ४९

५.२ सुझावहरू ५०

५.२.१ नीतिगत तह ५०

५.२.२ अभ्यासगत तह ५१

५.२.३ अनुसन्धानगत तह ५१

सन्दर्भसामग्री सूचीहरू

अनुसूचीहरू

तालिका सूची

तालिका न.

१ कक्षा अवलोकन फारामबाट प्राप्त नतिजा

२ कक्षा अवलोकनमा प्रयोग गरिएका विधिहरू

३ कक्षा अवलोकनमा अनिर्णित विधि

४ कक्षा अवलोकनमा प्रयोग नगरिएका विधिहरू

५ कक्षा अवलोकनका क्रममा सरकारी विद्यालयको नतिजा

६ कक्षा अवलोकनमा सरकारी विद्यालयले प्रयोग गरिएका विधिहरू

७ कक्षा अवलोकनमा सरकारी विद्यालयमा प्रयोग नगरिएका विधिहरू

८ निजी विद्यालयमा प्रयोग गरिएका विधिहरू

९ निजी विद्यालयमा प्रयोग नगरिएका विधिहरू

१० शिक्षकलाई सोधिएको वस्तुगत प्रश्नावली फारामको नतिजा

११ शिक्षक प्रश्नावली फाराममा प्रयोग गरिएका विधिहरू

१२ शिक्षक प्रश्नावली फाराममा अनिर्णित विधि

१३ शिक्षक प्रश्नावली फाराममा प्रयोग नगरिएका विधि

१४ कथा शिक्षण विधिहरूको नतिजा

चित्र सूची

स्तम्भ चित्र

१ कक्षा अवलोकन फारामको नतिजा

२ सरकारी विद्यालयको नतिजा

३ निजी विद्यालयको नतिजा

४ शिक्षकका लागि सोधिएका विषयगत प्रश्नावली फारामको नतिजा

५ कथा शिक्षणमा प्रयोग गरिएका, अनिर्णित र प्रयोग नगरिएका विधिहरू

बहुस्तम्भ चित्र

१ सरकारी र निजी विद्यालयमा प्रयोग गरिएका र प्रयोग नगरिएका विधिहरू

२ कक्षा अवलोकन र शिक्षक प्रश्नावली फारामको तुलना

वृत्त चित्र

१ कक्षा अवलोकनमा प्रयोग गरिएका, अनिर्णित र प्रयोग नगरिएका विधिहरू

२ सरकारी विद्यालयमा प्रयोग गरिएका र नगरिएका विधिहरू

३ निजी विद्यालयमा प्रयोग गरिएका र नगरिएका विधिहरू

४ शिक्षक प्रश्नावलीमा प्रयोग गरिएका, अनिर्णित र प्रयोग नगरिएका विधिहरू

सङ्क्षिप्त शब्दको पूरा रुप

नेपा.शि	-	नेपाली शिक्षण
प्र. प्र	-	प्रतिवेदन प्रस्तुति
शि. प्र	-	शिक्षक प्रश्नावली
ले. प्र	-	लेख प्रस्तुतीकरण
क. अ	-	कक्षा अवलोकन
नि.	-	निम्न
उ.	-	उत्तम
अ.	-	अत्युत्तम
स.	-	समीक्षा
छ. प्र	-	छलफल तथा प्रश्नोत्तर
न.पा.	-	नगरपालिका